

HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

VTV:n asiantuntijalausunto ja –kuuleminen
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnassa 19.10.2023

Anna-Liisa Pasanen
Valtiontalouden tarkastusvirasto

VTV:n lausunnossa on viitattu seuraaviin työvoimapalveluja ja sosiaalietuuksia käsitteleviin tarkastuksiin

- Vuoden TE-toimistouudistuksen vaikutukset -tarkastuksen (4/2020) jälkiseurantaraportti 27.4.2023
- Kotoutumiskoulutus (15/2018) -tarkastuksen jälkiseurantaraportti 10.5.2022
- Työvoimapalvelujen tarjonta ja uudistukset 2015–2019 (7/2020) -tarkastuksen jälkiseurantaraportti 5.5.2023
- Vaikeasti työllistyvien työvoimapalvelut -tarkastus. Julkaistaan 28.11.2023
- Työperusteinen maahanmuutto – Maahanmuuttohallinnon tehokkuus, asiakaslähtöisyys sekä ulkomaisen työvoiman rekrytointi sosiaali- ja terveysalalle (13/2022)
- Yleinen asumistuki – Vuoden 2015 kokonaisuudistus, etuusmenojen kehitys ja tuensaajien työssäkäynti (4/2023)
- Kannustinloukkujen purkamisen valmistelu ja toimeenpano (14/2021)

VTV:n huomioita talousarvioesityksestä 2024

- Mom. 32.30.51 Julkisten työvoima- ja yrityspalvelut
 - Esitetty määrärahavähennys on ristiriidassa julkisille työvoima- ja yrityspalveluille asetettujen tavoitteiden ja arvioidun työllisyyskehityksen kanssa.
- Mom. 32.30.41 ja 33.30.87 Valtionavustus ja pääomasijoitus Työkanava Oy:lle
 - Työkanava Oy:n toiminnasta ei ole tehty ulkoista arviointia, ja osakeyhtiön toiminnasta on muutoinkin vähän julkista tietoa. Jatkon kannalta olisi tarkoituksenmukaista arvioida Työkanava Oy:n toiminnan vaikuttavuutta.
- Mom. 30.30.35 Valtion korvaus kunnille TE –palvelu-uudistuksen muutuskulujen kattamiseen ja 32.01.10 Digitalisaation kehittäminen
 - Talousarvioesityksessä tehtyjen määräraha-kohdennusten perusteella ei voida arvioida TE-hallinnon digitalisaatiota edistävien tietojärjestelmäuudistusten ja digitaalisten palveluiden kehittämisen nykytilan ja onnistumisen astetta.

Tarkastusten jälkiseurannat: Kotoutumiskoulutus (15/2018)

Vuoden 2013 TE-toimistouudistuksen vaikutukset (4/2020)

- TE-palvelujen organisointia uudistettiin, palveluprosessia kehitettiin ja TE-toimistojen toiminnan taloudellisuus- ja tuottavuustiedon vertailukelpoisuutta parannettiin ennen kuin työhallinnon uudistamisen painopiste siirtyi työllisyyden kuntakokeilujen käynnistämiseen ja TE-palvelu 2024-uudistuksen valmisteluun.
- TE-verkkopalvelut ja TE-toimistojen URA-asiakastietojärjestelmä korvataan vuonna 2024 vaiheittain uusilla digitaalisilla TE-palveluilla. Kehitetään muun muassa tekoälyä hyödyntämällä Työmarkkinatori-palvelualustaa, joka edistää töiden ja tekijöiden kohtaantoa ja tehostaa työnvälitystä.
- Kotoutumiskoulutuksen seuranta kehitetään käynnissä olevassa TE-palvelujen tietojärjestelmäuudistuksessa, ja samalla määritellään seurannan mittarit.
- Kielitaidon päättötestaukselle oli kehitteillä valtakunnallinen malli, joka tuottaa vertailukelpoista tietoa koulutuksessa saavutettavista kielitaitotasosta.

Tarkastusten jälkiseuranta: Työvoimapalvelujen tarjonta ja uudistukset 2015–2019- tarkastus (7/2020)

- Työllisyyden kuntakokeilun ja pohjoismaisen työvoimamallin tavoitteet ovat osin ristiriidassa keskenään. Uusi työvoimapalvelumalli toi asiakaspalveluprosesseihin tietyn määrämuotoisuuden ja samanaikaisesti työllisyyden kuntakokeilussa kuntien tulisi kehittää palveluja oman alueen tarpeista käsin.
- Työllisyyden kuntakokeilujen seuranta on ollut monipuolista ja laajasti eri toimijoita osallistavaa.
- Hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen toi haasteita kuntakokeilujen toimeenpanoon eikä muutosten vaikutuksia kokeiluihin ole voitu vielä arvioida.
- Työvoimapoliittisia uudistuksia on pyritty toteuttamaan ja osin toteutettukin (esim. rekrytointikokeilu) niin, että uudistuksia on ollut mahdollista arvioida vertailuasetelmilla. Pohjoismainen työvoimapalvelumallin ja TE-palvelut 2024-uudistuksen erillisseurannoissa kerätään tietoa arviointeja varten.

Vaikeasti työllistyvien työvoimapalvelut –tarkastus (ei julkinen)

- Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin kaavamainen palveluprosessi ei kohdenna resursseja tehokkaasti. Työnhakijoiden haastatteluja ja keskusteluja on järjestetty ennakoitua vähemmän ja ne ovat myös viivästyneet. Monimutkaiset asiakasprosessit ovat lisänneet hallinnollisen työtä.
- Työnhakuvelvollisuus on lisännyt omatoimista työnhakua, mutta sen kattavuus on jäänyt odotettua suppeammaksi. Se on konkretisoinut työnhakijan velvollisuuksia, mutta sitä ei aseteta yhdenmukaisin kriteerein koko maassa.
- Alueellinen vaihtelu työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun (TYP) asiakkaiden osuuksissa ja toiminnan resursseissa on suurta. TYP-verkostoissa on mukana terveydenhuollon asiantuntijoita, mutta jonot rajoittavat palveluihin pääsyä.
- TYP-toiminnan ohjaus, tavoitteiden asetanta ja kehittäminen on ollut vähäistä. Asiakastietojärjestelmien puutteet haittaavat toiminnan seuranta.
- Työllisyyden tulosperusteisissa toimintamalleissa on kehitettävää tulospittareiden ja -palkkioiden määrittelyssä sekä rekisteripohjaisten aineistojen hyödyntämisessä.

Työperusteinen maahanmuutto –tarkastus (13/2022)

- Erityisasiantuntijoiden ja kasvuyrittäjien ja heidän perheenjäsentensä oleskelulupien käsittelyssä saavutettiin kahden viikon tavoiteaika vuonna 2021. Vuonna 2022 työperusteisen oleskeluluvan saanti kesti keskimäärin 10 viikkoa.
- Tulorajat voivat olla monissa ammateissa merkittävä este työperusteiselle maahanmuutolle. Lisäksi työntekijän perheenjäsenten hakemusprosessia hidastavat selvitysten ja asiakirjojen käsittely sekä hakijoiden suulliset kuulemiset edustustoissa. Ulkomaalaislain 23.2.2023 voimaan tulleet muutokset nopeuttavat perheenjäsenten asioiden käsittelyä.
- Sosiaali- ja terveysalan työperusteista maahanmuuttoa ovat vaikeuttaneet EU- ja ETA-alueen ulkopuolella koulutuksensa suorittaneiden ammatinharjoittamisoikeuden saannin ja hoitohenkilöstön pätevöittämiskoulutuksen haasteet.
- Työperusteisen maahanmuuton tietopohjaa tulee parantaa siten, että oleskeluluvan syytä kuvaava tieto voidaan yhdistää muuhun kansalliseen rekisteritietoon.

Yleinen asumistuki –tarkastus (4/2023)

- Yleisestä asumistuesta on tullut suojaosan eli ansiotulovähennyksen käyttöönoton jälkeen etenkin pieniä ansiotuloja saavien ruokakuntien tukimuoto. Suojaosa lisää työssäkäyvien tuensaajien käytettävissä olevia tuloja ja vähentää siten myös toimeentulotuen tarvetta.
- Vuosina 2015–2019 ansiotuloja saaneiden osuus yleisen asumistuen saajista kasvoi 24 prosentista 39 prosenttiin ansiotulovähennyksen käyttöönoton seurauksena.
- Osa-aikainen työnteko ei muodostu kannustinloukuksi tyypillisille yleistä asumistukea saaville ruokakunnille. Osa-aikatyön kannustavuus paranee ansiotulovähennyksen myötä pääkaupunkiseudulla asuvilla, työmarkkinatukea saavilla yhden huoltajan perheillä sekä opiskelijoilla. Myöskään yksin asuvilla työmarkkinatuen saajille ei muodostu kannustinloukkua työllistyä, jos heidän kuukausitulonsa ovat alle 2 000 euroa/kk.
- Ilman ansiotulovähennystä pääkaupunkiseudulla yksin asuvalla työttömällä kannustinloukkuriski kasvaa jo 600 euron kuukausituloilla.

Kannustinloukkujen purkamisen valmistelu ja toimeenpano – tarkastus (14/2021)

- Työttömyysetuuksien sovittelun muuttaminen ansaintaperusteisesta maksuperusteiseksi on vähentänyt ja lyhentänyt etuuksien maksuviiveitä. Maksuperusteisuutta voitaisiin edelleen selkiyttää tai laajentaa sekä hyödyntää tulorekisteriä.
- Työttömyysetuudella yritystoiminnan aloittaminen on helpottunut sen jälkeen, kun yritystoiminnan pää- tai sivutoimisuuden arviointi tehdään yritystoiminnan aloitushetkestä neljän kuukauden kuluttua, mutta yritystoiminnan pää- tai sivutoimisuuden arvioinnissa on eroja TE-toimistojen välillä.
- Palkan ulosmittauksen lykkäysoikeus ei ole tehokas keino ulosottovelallisten kannustinloukkujen purkamiseksi. Vaikka merkittävä osa hakemuksista hylätään, käytännössä lykkäys kuitenkin tapahtuu usein automaattisesti.
- Työttömyysturvan ja työtulojen verotuksen eroa ei tunneta kovin hyvin eikä se vaikuta halukkuuteen vastaanottaa työtä.

Kiitos!

Tack!